

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

IIT Kharagpur

**Lecture 12: Introduction of the second person pronoun in the dual form:
Part 2**

CONCEPTS COVERED

- ❑ Introduction and practice of more of the युष्मत् (yuṣmat - you) pronoun in द्विवचनम् (dvivacanam - dual) forms
- ❑ Revision of धातुरूप (dhāturūpa – verb conjugation)
- ❑ Building of vocabulary

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

वचनम् ->
vacanam

विभक्ति - vibhakti

प्रथमा
prathamā

द्वितीया
dvitīyā

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

एकवचनम्
ekavacanam

युष्मद् - yuṣmad

त्वम्
tvam

त्वाम् / त्वा
tvām / tvā

त्वया
tvayā

तुभ्यम् / ते
tubhyam / te

त्वत्
tvat

तव / ते
tava / te

त्वयि
tvayi

-

द्विवचनम्
dvivacanam

युष्मद् - yuṣmad

युवाम्
yuvām

युवाम् / वाम्
yuvām / vām

युवाभ्याम्
yuvābhyām

-

बहुवचनम्
bahuvacanam

युष्मद् - yuṣmad

यूयम्
yūyam

युष्मान् / वः
yuṣmān / vaḥ

युष्माभिः
yuṣmābhiḥ

युष्मभ्यम् / वः
yuṣmabhyam / vaḥ

युष्मत्
yuṣmat

युष्माकम् / वः
yuṣmākam / vaḥ

युष्मासु
yuṣmāsu

-

अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

त्वया / तुभ्यम् (ते) / त्वत् -> युवाभ्याम् yuvābhyām (वाम् vām)

✓ पुष्पाणि / मधुराणि ✓

वस्त्रं / वस्त्राणि प्रयच्छति ...
vastram / vastrāṇi prayacchati

सः / सा ...

तुभ्यम् / ते
tubhyam / te

... प्रददाति / प्रददति
... pradadāti / pradadati

ते / ताः ...

युवाभ्याम् / वाम्
yuvābhyām / vām

... प्रददामि / प्रद्वः / प्रदद्यः
... pradadāmi / pradadvah / pradadmah

अहम् / आवाम् / वयम्
aham / āvām / vayam

युष्मभ्यम् / वः
yuṣmabhyam / vah

रुचिरं पुस्तकम् आनेष्य.. (bring)
ruciram pustakam āneṣya...

विश्वं भ्रमितुं रोचते / पर्वताः रोचन्ते
viśvam bhramituṁ rocate / parvatāḥ rocante

त्वया / तुभ्यम् (ते) / त्वत् -> युवाभ्याम् yuvābhyām

सः / सा / तत् / भवान् (वती)
saḥ / sā / tat / bhavān (vatī)

प्रशंसां / निन्दां
praśaṁsāṁ / nindāṁ

न प्राप्नोति / प्राप्नुवन्ति / प्राप्नोमि / नुवः / नुमः
na prāpnoti / prāpnuvanti / prānōmi / nuvaḥ / numah

ते / ताः / तानि / भवन्तः (वत्यः)
te / tāḥ / tāni / bhavantaḥ (vatyaḥ)

त्वत्
tvat

अधिकं / किञ्चित्
adhikaṁ / kiñcit

शृणोति / शृण्वन्ति / शृणोमि / शृणुवः (शृण्वः) / शृणुमः (शृण्वः)
śṛṇoti / śṛṇvanti / śṛṇomi / śṛṇuvaḥ (śṛṇvaḥ) / śṛṇumaḥ (śṛṇmaḥ)

युवाभ्याम्
yuvābhyām

शीघ्रं / मन्दं
śīghraṁ / mandam

चलति ... / चालयति ... / कार्यं करोति ...
calati ... / cālayati ... / kāryam karoti ...

अहम् / आवाम् / वयम्
aham / āvām / vayam

युष्मत्
yuṣmat

स्थूलः / कृशः
sthūlah / kṛśaḥ

स्थूलौ (ले) / कृशौ (शे)
sthūlau (le) / kṛśau (śe)

अस्ति / सन्ति / अस्मि / स्वः / स्मः
asti / santi / asmi / svaḥ / smaḥ

स्थूलाः / कृशाः
sthūlāḥ / kṛśāḥ

तव (ते) / त्वयि -> युवयोः yuvayoḥ (वाम् vām)

सः / सा / तत् / भवान् (वती)
saḥ / sā / tat/bhavān (vatī)

कल्याणम् kalyāṇam

इच्छति ....
icchatī ...

ते / ताः / तानि / भवन्तः (वत्यः)
te / tāḥ / tāni/bhavantaḥ (vatyaḥ)

तव / ते
tava / te

अध्यापकान्
adhyāpakān

जानाति / जानन्ति / जानामि / जानीवः / जानीमः
jānāti / jānanti / jānāmi / jānīvaḥ / jānīmaḥ

युवयोः / वां
yuvayoḥ / vām

कृते कार्यं
kṛte kāryam

करिष्यति ... दास्यति ...
kariṣyati ... dāsyati ...

अहम् / आवाम् / वयम्
aham/ āvām / vāyam

युष्माकम् / वः
yuṣmākam / vaḥ

चित्रं
citram

समापितवान् / वती ...
samāpitavān / vatī ...

जनकः.../ अम्बा... सह
janakaḥ.../ ambā ... saha

खादति ...
khādati ...

कार्यालयम् अवश्यम्
kāryālayam avaśyam

आगमिष्यति ...
āgamiṣyati ...

तव (ते) / त्वयि -> युवयोः yuvayoḥ

सः / सा / भवान् (वती) ...
saḥ / sā / bhavān (vatī) ...

तस्य / तस्याः / भवतः / त्याः
tasya / tasyāḥ / bhavataḥ / tyāḥ

त्वं / तव ...
tvam / tava ...

अहं / मम ...
aham / mama ...

त्वयि
tvayi

युवयोः
yuvayoḥ

युष्मासु
yuṣmāsu

विश्वासं / विश्वासः
viśvāsam / viśvāsaḥ

प्रीतिं / प्रीतिः
prītiṁ / prītiḥ

दया
dayā

भयम्
bhayam

सद्गुणाः
sadguṇāḥ

दुर्गुणाः
durguṇāḥ

करोति / षि / मि ...
karoti / ṣi / mi ...

अस्ति
asti

अस्ति / नास्ति ✗
asti / nāsti

सन्ति / न सन्ति ✗
santi / na santi

वचनम् ->
vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

युष्मद् - yuṣmad

युष्मद् - yuṣmad

युष्मद् - yuṣmad

प्रथमा
prathamā
द्वितीया
dvitīyā
तृतीया
tritīyā
चतुर्थी
caturthī
पञ्चमी
pañcamī
षष्ठी
ṣaṣṭhī
सप्तमी
saptamī

त्वम्
tvam
त्वाम् / त्वा
tvām / tvā
त्वया
tvayā
तुभ्यम् / ते
tubhyam / te
त्वत्
tvat
तव / ते
tava / te
त्वयि
tvayi

युवाम्
yuvām
युवाम् / वाम्
yuvām / vām
युवाभ्याम्
yuvābhyām
युवाभ्याम् / वाम्
yuvābhyām / vām
युवाभ्याम्
yuvābhyām
युवयोः / वाम्
yuvayoh / vām
युवयोः
yuvayoh

यूयम्
yūyam
युष्मान् / वः
yuṣmān / vaḥ
युष्माभिः
yuṣmābhiḥ
युष्मभ्यम् / वः
yuṣmabhyam / vaḥ
युष्मत्
yuṣmat
युष्माकम् / वः
yuṣmākam / vaḥ
युष्मासु
yuṣmāsu

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

-

-

-

वचनम् ->
vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

अस्मद् - asmad

अस्मद् - asmad

अस्मद् - asmad

प्रथमा
prathamā
द्वितीया
dvitīyā
तृतीया
tritīyā
चतुर्थी
caturthī
पञ्चमी
pañcamī
षष्ठी
ṣaṣṭhī
सप्तमी
saptamī

अहम्
aham
माम् / मा
mām / mā
मया
mayā
मह्यम् / मे
mahyam / me
मत्
mat
मम / मे
mama / me
मयि
mayi

आवाम्
āvām
आवाम् / नौ
āvām / nau
आवाभ्याम्
āvābhyām
आवाभ्याम् / नौ
āvābhyām / nau
आवाभ्याम्
āvābhyām
आवयोः / नौ
āvayoh / nau
आवयोः
āvayoh

वयम्
vayam
अस्मान् / नः
asmān / naḥ
अस्माभिः
asmābhiḥ
अस्मभ्यम् / नः
asmabhyam / naḥ
अस्मत्
asmāt
अस्माकम् / नः
asmākam / naḥ
अस्मासु
asmāsu

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

-

-

-

वचनम् ->
vacanam

एकवचनम्
ekavacanam

द्विवचनम्
dvivacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

अस्मद् asmad

युष्मद् yuṣmad

अस्मद् asmad

युष्मद् yuṣmad

अस्मद् asmad

युष्मद् yuṣmad

प्रथमा
prathamā

अहम्
aham

त्वम्
tvam

आवाम्
āvām

युवाम्
yuvām

वयम्
vayam

यूयम्
yūyam

द्वितीया
dvitīyā

माम् / मा
mām / mā

त्वाम् / त्वा
tvām / tvā

आवाम् / नौ
āvām / nau

युवाम् / वाम्
yuvām / vām

अस्मान् / नः
asmān / naḥ

युष्मान् / वः
yuṣmān / vaḥ

तृतीया
tritīyā

मया
mayā

त्वया
tvayā

आवाभ्याम्
āvābhyām

युवाभ्याम्
yuvābhyām

अस्माभिः
asmābhiḥ

युष्माभिः
yuṣmābhiḥ

चतुर्थी
caturthī

मह्यम् / मे
mahyam / me

तुभ्यम् / ते
tubhyam / te

आवाभ्याम् / नौ
āvābhyām / nau

युवाभ्याम् / वाम्
yuvābhyām / vām

अस्मभ्यम् / नः
asmabhyam / naḥ

युष्मभ्यम् / वः
yuṣmabhyam / vaḥ

पञ्चमी
pañcamī

मत्
mat

त्वत्
tvat

आवाभ्याम्
āvābhyām

युवाभ्याम्
yuvābhyām

अस्मत्
asmat

युष्मत्
yuṣmat

षष्ठी
ṣaṣṭhī

मम / मे
mama / me

तव / ते
tava / te

आवयोः / नौ
āvayoh / nau

युवयोः / वाम्
yuvayoh / vām

अस्माकम् / नः
asmākam / naḥ

युष्माकम् / वः
yuṣmākam / vaḥ

सप्तमी
saptamī

मयि
mayi

त्वयि
tvayi

आवयोः
āvayoh

युवयोः
yuvayoh

अस्मासु
asmāsu

युष्मासु
yuṣmāsu

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

-

-

-

-

सम्भाषणम् (sambhāṣaṇam) - Conversation

गीताश्लोकः gītāślokaḥ

अर्जुन उवाच

arjuna uvāca

ष्टः

तिः

युवाच्यार्

या+अच्युत

नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत।

naṣṭo mohaḥ smṛtirlabdhā tvaṭprasādānmayācyuta।

तः+अ

युक्चोः

स्थितोऽस्मि गतसन्देहः करिष्ये वचनं तव ॥१८॥७३॥

sthito'smi gatasandehaḥ kariṣye vacanam tava ॥18॥73॥

Arjuna said

Destroyed is my delusion, I have regained memory through Thy grace, O Infallible One, I am firm,
dispelled are my doubts, I will act according to Thy word.

Power of the Gītā

In the morning I bathe my intellect in the stupendous cosmogonical philosophy of the Bhagavad-gita, in comparison with which our modern world and its literature seem puny and trivial.

Henry David Thoreau

American Author and Poet

(12th July 1817 – 6th May 1862)

Conclusion

शिवमस्तु
śivamastu

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

